

Становище

за дисертационен труд “Емпирична реконструкция на политическите взаимодействия в историята на българската интеграция в Европейския съюз (Изследване върху спомените на участници в процеса)” от проф. Георги Димитров Димитров, за придобиване на научна степен “доктор на науките” в направление 3.3 Политически науки от Джон О’Бренън, Жан Моне професор в Maynooth University, Ирландия

Академична и обществена значимост на изследването

Тази дисертация се занимава с процеса на разширяване на ЕС и опита на България в европейската интеграция. Това е – както се обосновава в дисертацията – една значително недостатъчно проучена академична тема в рамките на академичната литература, особено релевантна с оглед на изключителното значение на проблемите, които българското членство поставя за българското общество и за ЕС. Последният акцент е изключително важен – процесът на разширяване включва „нас“ в преговори с „нас в бъдещето“, както се изразява експертът на Комисията Греъм Ейвъри преди много години. Дисертацията посочва реципрочността, което се предполага от логиката на взаимозависимостта на ЕС, и защото всяка страна членка на ЕС и гражданин има интерес от членството на България. Интересът към темата е доста тясно представен и намаляващ през годините.

Като се има предвид, че България вече е член на ЕС от 15 години, изглежда много подходящ момент да се върнем назад и да разгледаме процесите, които направиха членството възможно. Също така е навременно дисертацията да напомни на читателите, че разширяването от „финалния момент“ от 2007 г. не е приключило: процесът на CVM е все още жив, макар и да е до голяма степен игнориран както в Брюксел, така и в София. И накрая, дисертацията се позовава (и чрез изследване на българския случай) обосновава идеята на проф. Кристоф Ильон (2011), че разминаването между изискванията на процеса на присъединяване към ЕС и задълженията на членството е значително и сочи към много погрешен и двусмислен процес на присъединяване, който все още оказва влияние върху интеграционната система, почти три десетилетия след като Критериите от Копенхаген бяха определени от Европейския съвет.

Дисертацията върши отлична работа за идентифициране на националните специфики и странности, които характеризират процеса на разширяване, но често биват пренебрегвани в полза на проблемите на „голямата картина“. Националните особености имат значение, както в преговорите, така и впоследствие, когато държавата-кандидат стане членка. Дисертацията върши впечатляваща работа за идентифициране и разясняване на значението им в интеграционния контекст. Различните начини, по които злоупотребата с върховенството на правото в Унгария и Полша си проправи път в дневния ред на най-високо ниво на ЕС, са достатъчно доказателство за съдбовните начини, по които наскоро присъединилите се държави могат да повлияят на процеса на интеграция, вместо (както предполага голяма част от литературата) просто да представляват пасивни актьори или „изпълнители на правила“ в рамките на цялостната интеграционна схема. Така разширяването *не просто променя* „тях“ или „бъдещите

нас“ (да използваме термина на Ейвъри). Той също така категорично променя „нас“ (съществуващия колектив от държави-членки).

Последно, голяма част от наскорошната дискусия за злоупотребата с върховенството на правото в ЕС пренебрегва злоупотребите, очевидни в България, и злоупотребите, които започнаха да процъфтяват (по ирония) след постигането на членство през 2007 г. (назованото от проф. Венелин Ганев като „хулиганство след присъединяването“). Наистина е от обществено значение начинът, по който тази дисертация насочва вниманието към това как някои от тези злоупотреби произтичат от самия процес на присъединяване. България не е просто „приемаща правила“ на интеграцията. Като пълноправен и равноправен член на Европейския съвет, тя помага за оформянето на правилата, които определят процеса на интеграция за население от 447 милиона в 27 държави-членки.

Познаване на състоянието на академичния дебат в съответната академична област

Авторът демонстрира много впечатляващо познаване, както на съществуващата литература за разширяването на ЕС, така и на местната българска литература за разширяването и европейската интеграция. Нещо повече, авторът не просто описва тези литературни традиции; той активно се ангажира с, подлага на изпитание и оспорва някои ключови части от знанията за процеса и политиката на разширяване. Отчасти способността му да прави това произтича от десетилетия работа в тази област. Той демонстрира истинско и убедително владение на терена на интеграцията, включително разнообразната литература за „европеизация“, както и литературата за разширяването и за следприсъединителните процеси. Той също така демонстрира до каква степен българските автори са допринесли (според мен твърде мащабно и впечатляващо) за интелектуалния анализ на разширяването на Европа. Тази област включва автора на тази дисертация, но и уважавани личности като д-р Димитър Бечев, проф. Антоанета Димитрова, проф. Рилка Драгнева, проф. Венелин Ганев, проф. Анна Кръстева, проф. Гертана Нучева и проф. Попова.

Ниво на оригиналност

Това е високо оригинална творба. Като човек, който е работил по политиката за разширяване на ЕС повече от 25 години, мога да гарантирам за значителния принос, който тя има към съществуващата литература. Той едновременно отправя предизвикателство към общоизвестното за цялостния процес и предоставя убедителни доказателства в подкрепа на твърденията, направени относно естеството на присъединяването на България към ЕС. Тези твърдения са подкрепени от емпирични доказателства, извлечени от 47 дълбочинни, полуструктурирани интервюта – от премиер-министри и външни министри до (дори още по-важно) високопоставени администратори и представители на дипломатическата общност, които са били свидетели или участници от онези исторически процеси. Емпиричният материал действително осигурява високо качество на интелектуалните твърдения, които дисертацията разгръща. Подходът, възприет към интервютата, също представлява новост: той не изхожда от стандартната позиция на житейския опит, а от позиция, която се стреми да изследва и обясни многобройните противоречия, които характеризират цялостния процес на присъединяване и микровзаимодействията в него. Дисертацията е още по-оригинална, че възприема такъв подход.

Това също така представлява оригинален и важен методологичен принос в научната област. По-специално се откроява използването на международна сравнителна рамка за европеизацията към процеса на разширяване и тестването на емпирични данни като източник на нова информация за процеса. Резултатът е, че дисертацията улавя много добре присъщите противоречия на процеса на разширяване и двупосочното взаимодействие между ЕС и страните кандидатки. Всеки от агентите се третира като притежаващ истинска действеност, със свои собствени интереси и ценности и способността да използва „репертоари от действия“, а това е нещо, което често не се случва в изследванията на интеграцията и международните отношения. Убедително е и обосноваването за разполагане на извършената работа някъде между анализа на съдържанието и дискурс-анализа.

Критични коментари

Моите критики към тази дисертация са много незначителни по същество. Едно твърдение, направено в дисертацията, което трябва да бъде разисквано, е, че целта на Европейската комисия за „европеизация“ включва цел за „съществена цивилизационна трансформация“ в страните кандидатки/присъединяващите се, което не фигурира в програмата за подготовка за присъединяване. Бих се противопоставил, като предложа на внимание, че, първо, „европеизацията“ не се споменава в критериите от Копенхаген и всъщност не присъства много в дискурса на Комисията през годините. Второ, терминът „европеизация“ е печално известен като многосъставен; може буквално да означава всичко, което някой би искал да означава. И докато дисертацията върши отлична работа при разкриването на някои от ключовите значения на термина, самата негова многосмисленост означава, че той не е особено полезен при разкриването на контурите на опита от присъединяването. Трето, понятието „съществена цивилизационна трансформация“ ми се струва проблематично по редица причини. То (също) не фигурира в дискурса на Комисията относно разширяването. Съществува нежелание да се възприемат, а още по-малко да се дефинират каквито и да било понятия за „цивилизация“ поради самата хетерогенност на Европейския съюз и акцента, поставен върху многообразието като предимство за Съюза.

Също така се чудя и относно твърдението, че присъединяването през 2007 г. е повлияло значително на ЕС по начините, които авторът предлага. Дерайлирането на Конституционния договор наистина се случи през 2005 г. с провала на френския и холандския референдум. Със сигурност настроението на „умора от разширяването“ може да се проследи назад до този период. Но винаги съм чувствал, че противопоставянето на по-нататъшното разширяване на Съюза, което наблягаше на липсата на готовност на България и Румъния като извинение да се остави разширяването на заден план, всъщност беше просто мързелива инструментализация на причини, които може би съдържат известна степен достоверност, но можеше да нямам въобще такова основание. Беше просто удобно да се посочат интеграционните „провали“ в България и Румъния като начин за предотвратяване на дискусиата за по-нататъшно разширяване.

Последно, не съм сигурен, че описанието на процеса на разширяване в дисертацията е напълно правилно, като посочва неясноти, които повече или по-малко се пренебрегват по това време, но наистина започват да имат значение по-късно. Целият процес на европейска интеграция се характеризира с неяснота (особено по отношение на

желаната „крайна точка“ на интеграцията) като начин за приспособяване към самата хетерогенност, която характеризира колектива. Ситуацията през 90-те години на миналия век беше изключително променлива, така че можем ли наистина да критикуваме онези, които създадоха критериите от Копенхаген през 1993 г., например, като рамка за насочване на подготовката за разширяване? Нямаше - буквално - никакво ръководство за това как да се процедира и целият процес беше белязан от голяма изменчивост. Дали дисертацията се стреми към „свърхдетерминизъм“ на начина, по който се е развил процесът на разширяване от гледна точка на по-късни познания за това как е протекло всичко? Как да обясним несигурността, с която политиките се борят във всеки един момент, както на национално ниво, така и в Брюксел?

Очаквам с нетърпение да обсъдя тази конкретна точка с автора.

Еднозначно „да“ или „не“ като цяло

Според мен, това не е просто напълно задоволителна теза по една изключително важна тема, това е **определящ принос** към литературата за присъединяването на България към Европейския съюз. Той оспорва ортодоксалните истини за процеса на разширяване и след това изследва този процес и как той се развива в българската среда по много впечатляващи и новаторски начини. Използването на материала от интервюта и интегрирането му в дисертацията е много впечатляващо и предоставя богат набор от доказателства от политици, които буквално са били „там“, докато тези драматични събития се развиват. По този начин както в интелектуално, така и в теоретично отношение дисертацията представлява много добре дошъл и задълбочено проникателен принос в областта на изследванията на разширяването и опита на България в европейската интеграция. Силно го препоръчвам. Това ще се превърне в стандартна работа по тази тема за години напред.

Подпис:

